

Toekomstbestendig ondernemen

Drie opgaven voor de Waddeneilanden

Inhoud

Samenvatting	3
Opgave 1: verbind ondernemers aan de Regio Deal.....	3
Opgave 2: ga snel aan de slag met de basis.....	3
Opgave 3: bekrachtig de economische samenwerking	3
Aanleiding en doelstelling	4
Onderzoeksaanpak	5
Vijf knelpunten en uitdagingen	6
Groeiend aantal, afhankelijkheid en concentratie van bezoekers	6
Tekort aan geschikte en betaalbare huizen	6
Tekort aan personeel	7
Klimaatverandering en verduurzaming	7
Ververbindingen	7
Regio Deal biedt kansen voor ondernemers.....	8
Drie opgaven voor de Waddeneilanden.....	9
Opgave 1: verbind ondernemers aan de Regio Deal	9
Opgave 2: ga snel aan de slag met de basis	10
Opgave 3: bekrachtig de economische samenwerking	11
Bijlagen	12
Bijlage 1: geïnterviewden	12
Bijlage 2: dialoogdeelnemers	12

Samenvatting

De Waddeneilanden staan voor de grote opgave om hun economie toekomstbestendig te maken. Een toekomstbestendige economie is een economie die rekening houdt met de natuur, een goede relatie heeft met de bewoners en tegelijkertijd voldoende verdienvermogen heeft en dus levensvatbaar is. De balans tussen de economie, de natuur en de mensen is op de Waddeneilanden vanwege de grotere wederzijdse afhankelijkheid belangrijker dan op de meeste andere plekken in Nederland. Door verschillende ontwikkelingen staat deze balans onder druk. De vraag naar ruimte neemt toe, er zijn te weinig geschikte en betaalbare huizen, er zijn grote personeelstekorten, het draagvlak voor voorzieningen daalt, de veerdiensten zijn onzeker en er zijn duurzaamheidsinvesteringen nodig.

Deze uitdagingen staan niet los van elkaar en dienen integraal te worden aangepakt. Ze raken ook allemaal niet alleen de ondernemers en de economie, maar ook de leefbaarheid op de eilanden in het algemeen. Niet voor niets is er voor de Waddeneilanden een Regio Deal, met als doel om de brede welvaart op de eilanden te verbeteren. Er is dan ook veel samenhang tussen de plannen in de Regio Deal en de behoeften van de ondernemers. Dit rapport richt zich op het laatste; de behoeften van ondernemers om toekomstbestendig te kunnen ondernemen. Om daar achter te komen zijn zes diepte-interviews gehouden en is een uitgebreide dialoog gevoerd. Op basis daarvan zijn drie opgaven geformuleerd.

Opgave 1: verbind ondernemers aan de Regio Deal

De Regio Deal heeft een beperkte looptijd en er zijn veel overeenkomsten tussen de plannen van de Regio Deal en de behoeften van de ondernemers. Daarom is het belangrijk om ondernemers snel aan de Regio Deal te verbinden. Kies per thema de juiste mensen en ga met elkaar aan de slag. Parallel kan worden gewerkt aan de andere twee opgaven, maar door te wachten tot die zijn voltooid, gaat kostbare tijd verloren.

Opgave 2: ga snel aan de slag met de basis

De interviews en de dialoog waren te kort om een compleet overzicht van de behoeften van ondernemers te krijgen. Het is wel belangrijk dat dit er komt, omdat de Regio Deal niet in alle behoeften kan voorzien en er dus ook na het afronden van en buiten de Regio Deal aan de opgaven kan worden gewerkt. In elk geval geven de ondernemers aan dat ze zo weinig mogelijk tijd en geld willen verliezen aan processen, snel aan de slag willen met concrete projecten en dat een aantal knelpunten prioriteit heeft. Deze raken namelijk de levensvatbaarheid van de economie en vormen in hun ogen daarom de absolute basis:

1. **Meer geschikte en betaalbare huizen**, zodat meer mensen die dat willen op de eilanden kunnen blijven wonen. Dit raakt sterk aan de beschikbaarheid van personeel, het draagvlak voor voorzieningen en de toenemende vergrijzing en mantelzorg.
2. **Voldoende en gevarieerd onderwijsaanbod**, zodat vooral jongeren en jongvolwassenen meer perspectief hebben. Ook dit raakt de economie, want een ruimer en breder onderwijsaanbod zorgt voor meer en breder geschoold personeel.
3. **Voldoende voorzieningen**, zoals zorgvoorzieningen, verenigingen en kinderopvang. Dit draagt bij aan de leefbaarheid voor zowel gezinnen als ouderen.
4. **Voldoende en goed getimed veerverbindingen**, zodat bezoekers, werknemers en scholieren op geschikte tijden van en naar de eilanden kunnen. Dit vergroot de arbeidsmarkt en maakt de economie minder afhankelijk van mensen op de eilanden.
5. **Uitbreiding van het elektriciteitsnet**, zodat ondernemers hun activiteiten kunnen elektrificeren en elektrische veerdiensten mogelijk worden.

Opgave 3: bekrachtig de economische samenwerking

De samenwerking tussen ondernemers, het onderwijs en de overheid, maar ook tussen de eilanden is gebaat bij een officieel economisch samenwerkingsverband voor de lange termijn. Een lichte variant van een economic board is in andere delen van Nederland bijvoorbeeld succesvol en draagt bij aan een gezamenlijk geluid van ondernemers naar de overheid toe en een tijdig betrekken van ondernemers door de overheid.

Aanleiding en doelstelling

Er zijn weinig plekken in Nederland waar de natuur, mensen en bedrijven zo nauw met elkaar zijn verbonden als op de Waddeneilanden. Het gros van de bedrijven verdient een groot deel van zijn geld met de verkoop van goederen en diensten aan bezoekers die komen genieten van de natuur. Hier komt de welvaart op de eilanden vandaan. Welvaart die neerslaat bij de bevolking, die op haar beurt óók geniet van de omgeving en gebruikmaakt van de voorzieningen, infrastructuur en faciliteiten. De economie en de welvaart op de eilanden zijn dus onlosmakelijk verbonden met de kwaliteit van de fysieke omgeving, de natuur. Een goede balans tussen beide is daarom essentieel. Dit waarborgt de leefbaarheid voor de bewoners en de aantrekkelijkheid voor bezoekers.

Verskillende ontwikkelingen zetten deze balans onder druk. De bezoekersaantallen zijn de afgelopen decennia gestegen, waardoor de druk op de ruimte toeneemt. Net als in de rest van Nederland neemt ook de druk op de woningmarkt toe, waardoor steeds minder jongeren en jongvolwassenen geschikte woonruimte kunnen vinden en de eilanden verlaten. Hierdoor neemt het draagvlak voor voorzieningen af en in combinatie met de vergrijzing heeft dat zijn weerslag op de arbeidsmarkt, waardoor bedrijven steeds moeilijker personeel kunnen vinden. Tot slot zijn investeringen nodig op het gebied van energie, circulariteit en afval. Dit alles bedreigt de toekomstbestendigheid van de economie en daarmee de leefbaarheid op de eilanden.

De gemeenten, de provincies en het Rijk erkennen de risico's van deze disbalans al langer. Mede daarom werd de door de eilanden aangevraagde [Regio Deal](#) voor een bedrag van € 36 miljoen in 2023 [toegekend](#). Het doel van de Regio Deal is om met vijf programmalijnen te werken aan de uitdagingen en daarmee een impuls te geven aan de brede welvaart op de eilanden.

De Regio Deal legt een basis voor een betere balans tussen mens, natuur en economie. Dit onderzoek legt de nadruk op de economie. Waar lopen ondernemers tegenaan, hoe zien zij de toekomst voor zich en wat is nodig om die toekomst te realiseren? Uiteraard met die balans in het achterhoofd. De centrale vraag van het onderzoek luidt als volgt: **wat zijn de opgaven voor een toekomstbestendige economie die bijdraagt aan brede welvaart op de Waddeneilanden?**

In de Regio Deal worden al veel opgaven voor de eilanden genoemd. Vanwege de sterke verbinding tussen thema's als huisvesting, natuur, personeel, recreatie en economie zijn de meeste van deze opgaven relevant voor ondernemers. Er is dan ook veel overlap tussen de gesprekken met belanghebbenden voor dit onderzoek en de opgaven in de Regio Deal. In dit onderzoek formuleren we de voornaamste knelpunten vanuit het perspectief van de ondernemers en de mogelijkheden om deze vanuit de Regio Deal aan te pakken.

Onderzoeksaanpak

De hiervoor genoemde situatie op de Waddeneilanden was voor de ondernemersverenigingen van de Waddeneilanden en de coöperatieve Rabobank reden om onderzoek te doen naar de opgaven voor de economie van de eilanden. RaboResearch, de onderzoeksafdeling van de coöperatieve Rabobank, voerde het onderzoek uit.

Voorafgaand aan het onderzoek vond in november 2023 een startbijeenkomst plaats op Terschelling met afgevaardigden van de vier ondernemersverenigingen. Hier zijn de doelstelling, kaders en aanpak van het onderzoek besproken. Het onderzoek startte begin 2024 en bestaat uit een literatuurstudie, zes diepte-interviews (zie bijlage 1) en een uitgebreide dialoog met vijftien belanghebbenden in Harlingen (zie bijlage 2).

Tijdens de dialoog zijn de deelnemers meegenomen in de aanleiding en het doel van het onderzoek. Vervolgens is hun een aantal vragen voorgelegd over de kwaliteiten van de eilanden, de grootste uitdagingen voor de economie, hun mening over de Regio Deal, hun ideale toekomstbeeld, concrete ideeën om dat toekomstbeeld te realiseren, wat zij daarvoor nodig hebben en wie daarvoor verantwoordelijk is. Elke vraag is door elke deelnemer individueel ingevuld en vervolgens plenair besproken.

De uitkomsten van de interviews en de dialoog zijn verwerkt in drie opgaven. Alle bevindingen in dit onderzoek komen voor rekening van de coöperatieve Rabobank. Informatie en opmerkingen uit de gesprekstafels en de interviews zijn anoniem meegenomen in dit rapport.

Vijf knelpunten en uitdagingen

Zowel de geïnterviewden als de dialogoogdeelnemers zijn gevraagd naar de grootste knelpunten voor de economie van de Waddeneilanden. Hoewel het gaat om hun perspectief, is de problematiek waar ze over vertellen veel breder dan puur economisch. Uiteraard geven zij verschillende antwoorden, maar er zijn ook duidelijke gemene delers, zowel tussen de eilanden en tussen verschillende typen ondernemer als tussen gemeenten en ondernemers. De genoemde knelpunten zijn niet nieuw en komen vaak terug in beleidsdocumenten. Hieronder beschrijven we ze beknopt.

Groeiend aantal, afhankelijkheid en concentratie van bezoekers

Het aantal bezoekers en overnachtingen op de eilanden is de afgelopen decennia hard gestegen. Na de initiële klap van de beperkingen als gevolg van de corona-uitbraak kwam de groei van het aantal toeristen in de zomer van 2020 zelfs in een versnelling en waren de bezoekersaantallen in de afgelopen jaren onverminderd hoog. De bezoekers zijn dé inkomstenbron van de eilanden en hoe meer bezoekers, hoe meer inkomsten. Maar het grote aantal toeristen trekt een wissel op de leefbaarheid op de eilanden. Meer mensen betekent meer druk op de natuur en de infrastructuur, meer afval en meer vraag naar verblijfsaccommodaties en vakantiehuizen, waardoor de vraag naar de toch al beperkt beschikbare ruimte toeneemt.

De groei van de bezoekersaantallen maakt de economie van de eilanden nóg afhankelijker van toerisme dan ze al was. Toerisme is nu eenmaal het belangrijkste en meest logische product van de eilanden en de toeristische markt groeit, maar de eenzijdigheid maakt de economie wel kwetsbaar. Denk aan het voorjaar van 2020. Bovendien gaat een eenzijdige economie gepaard met een eenzijdige vraag naar arbeid. Er zijn op de Waddeneilanden minder banen voor HBO- en vooral WO-opgeleiden en er zijn minder mogelijkheden om door te groeien en voor een carrièreswitch. Dat maakt de economie vanuit werknemersperspectief minder aantrekkelijk. Om al deze redenen is verbreding van de economie belangrijk.

De concentratie van het toerisme in de zomer versterkt de kwetsbaarheid van de eenzijdige economie. Ook in het schouderseizoen zijn de eilanden populair, maar van oktober tot maart is het een stuk rustiger. Pogingen tot verbreding van het seizoen zijn wel degelijk geslaagd, maar de zomer is en blijft het hoogseizoen. Dan moet het gebeuren. Een slechte zomer heeft daardoor grote impact op de economie.

Tekort aan geschikte en betaalbare huizen

Net als in de rest van Nederland zijn op de Waddeneilanden te weinig huizen om te voldoen aan de vraag. Het tekort aan huizen verschilt sterk tussen gebieden en elk gebied heeft eigen factoren die eraan bijdragen. Op de eilanden spelen grofweg drie factoren die het tekort vergroten. Ten eerste doet een deel van de huizen dienst als vakantiehuis of personeelshuis. Die huizen zijn dus niet beschikbaar voor de bewoners van de eilanden en staan een (groot) deel van het jaar leeg. Ten tweede is het op de eilanden moeilijker en duurder om extra huizen te bouwen. Behalve Texel zijn de Waddeneilanden grotendeels benoemd tot Natura2000-gebied, wat nieuwbouw bemoeilijkt. Daarnaast zorgt de overtocht van materialen en bouwvakkers voor extra hoge bouwkosten. Ten derde is het voor werknemers op de eilanden belangrijker om ook op de eilanden te wonen of in elk geval te overnachten. Er zijn geen uitwijkmogelijkheden met een iets langere reistijd, zoals in andere delen van het land.

Tekort aan personeel

Het tekort aan huizen, aangewakkerd door de hiervoor genoemde drie factoren, drijft de prijs van huizen op en maakt het vooral voor jongeren en jongvolwassenen haast onmogelijk om een geschikt en betaalbaar huis te vinden. Daardoor verlaten zij de eilanden. Een direct gevolg daarvan voor ondernemers is dat het tekort aan personeel groter wordt, maar het leidt ook tot minder draagvlak voor voorzieningen. Denk vooral aan voorzieningen voor jongeren zoals scholen, verenigingen, speeltuinen en uitgaansgelegenheden, maar ook aan zorgvoorzieningen voor de vergrijzende bevolking. Als deze voorzieningen verdwijnen, worden de eilanden minder aantrekkelijk om te wonen en ontstaat een vicieuze cirkel.

Deze ontwikkelingen komen bovenop de vergrijzing, die net als in de rest van Nederland gevolgen heeft voor de lokale arbeidsmarkt. De eerder genoemde eenzijdige economie en de concentratie van de vraag naar arbeid in en rondom de zomer spelen ook een rol. Werknemers hebben daardoor minder carrièremogelijkheden en seizoenswerk is niet voor iedereen aantrekkelijk.

Klimaatverandering en verduurzaming

De Waddeneilanden worden gezien als een van de eerste gebieden in Nederland waar de gevolgen van klimaatverandering zichtbaar zijn. Langdurige droogte, hevige neerslag en een eventuele snelle stijging van de zeespiegel hebben grote gevolgen voor de natuur en dus voor de economie en de leefbaarheid. Hoewel lokale ondernemers hier nauwelijks invloed op hebben, nemen zij dit vanwege de verbondenheid met de natuur over het algemeen zeer serieus. Voor zover dat nog niet is gedaan, zijn zij dan ook bereid om te investeren in elektrificatie en klimaatadaptatie. De beperkingen van het elektriciteitsnet vormen daarbij een knelpunt. Ook dit is een probleem dat op veel plekken in Nederland speelt, maar dat extra ingewikkeld is op de eilanden. Bij een eventuele extra kabel voor de elektrificatie van de veerdiensten zou hier rekening mee moeten worden gehouden.

Om de eilanden te verduurzamen is daarnaast een meer circulaire economie nodig. De deelnemers van de interviews en de dialoog spreken over meer gebruik van lokale producten in de horeca en een betere beheersing van de afvalstromen. Door de groei van het toerisme heeft die meer aandacht nodig. Ook hier speelt elektriciteit een grote rol. Meer gebruik van zelf opgewekte energie is een stap in de richting van circulariteit. Door de onzekerheid op het gebied van beschikbaarheid van elektriciteit zijn veel ondernemers huiverig voor investeringen.

Veerverbindingen

Voor de overtocht van bezoekers, bewoners en werknemers zijn de eilanden sterk afhankelijk van een goed functionerende veerverbinding. Daarbij gaat het om de capaciteit en de frequentie van de veerboten. Door het dichtslibben van de vaargeul in combinatie met de omvang van de boten en beperkte communicatie tussen een aantal eilanden en de rederij zijn de frequentie en de tijden van een aantal veerdiensten onzeker. Daar komt bij dat het goederen- en personenvervoer elkaar in de weg kunnen zitten. Dit raakt de economie omdat hierdoor mogelijk simpelweg minder bezoekers de eilanden kunnen bereiken of omdat zij vanwege minder efficiënte verbindingen voor een andere bestemming kiezen. Ook voor woon-werkverkeer in beide richtingen is dit een belemmering voor de economie. Ondernemers ervaren deze afhankelijkheid als beperkend voor andere ontwikkelingen.

Regio Deal biedt kansen voor ondernemers

De hiervoor beschreven knelpunten worden al langer onderkend en waren de voornaamste reden voor de aanvraag en de toekenning van de [Regio Deal Waddeneilanden](#). Daarin wordt uitgebreid stilgestaan bij de bijzondere situatie van de Waddeneilanden, hun knelpunten en hun uitdagingen. De ligging en de natuur maken de eilanden bijzonder aantrekkelijk voor bezoekers en bewoners. Maar als gevolg van problemen op het gebied van huisvesting, personeel, klimaatverandering, bereikbaarheid, demografie, duurzaamheid en voorzieningen staat het toekomstperspectief van de eilanden onder druk. De problematiek zoals beschreven in de Regio Deal lijkt dus erg op de problemen die de geïnterviewden en de dialoogdeelnemers noemen. Hieruit blijkt nogmaals dat de sociaal-maatschappelijke, ecologische en economische uitdagingen sterk met elkaar samenhangen.

In de Regio Deal wordt gepleit voor structurele oplossingen voor de problemen. De ambitie is om “de brede welvaart voor de vijf Waddeneilanden te versterken”, met “bloeiende, levendige en leefbare gemeenschappen”, waar het “prettig wonen, werken, ondernemen en recreëren is”, met “goede voorzieningen en een uitstekende bereikbaarheid”. Om deze ambitie te verwezenlijken, zijn doelen en actielijnen geformuleerd binnen vijf programmalijnen: Goed wonen & leven, Toekomstbestendig ondernemen & ontwikkelen, Optimaal bereikbaar & verbonden, Duurzame energie en Circulaire economie.

Voor elke programmalijn is een budget beschikbaar, variërend van € 4 miljoen voor Optimaal bereikbaar & verbonden tot € 6,5 miljoen voor Toekomstbestendig ondernemen & ontwikkelen.¹ Daarnaast is een budget van € 4 miljoen beschikbaar om de organisatie te versterken (voorbereiding, administratie en toezicht) rondom de Regio Deal. De actielijnen binnen de programmalijnen omschrijven een duidelijk doel, maar binnen de actielijnen is nog ruimte voor invulling. Bovendien kunnen de projecten worden aangepast als er nieuwe ontwikkelingen of inzichten zijn. Tijdens de dialoog is vanuit de Regio Deal nadrukkelijk toenadering gezocht om gezamenlijk invulling te geven aan deze actielijnen.

Dit alles samen is een kans voor het bedrijfsleven op de eilanden. De hierna beschreven opgaven zijn daarom voor een belangrijk deel erop gericht om de elementen binnen de Regio Deal te vinden die aansluiten bij de knelpunten die ondernemers noemen, waar zij over kunnen meedenken en/of waar zij een uitvoerende rol in kunnen hebben.

¹ Voor de programmalijn Goed wonen & leven is € 10,5 miljoen beschikbaar, maar € 5 miljoen daarvan komt niet uit de Regio Deal, maar van eerder toegekende versnellingsgelden ter bevordering van nieuwbouw.

Drie opgaven voor de Waddeneilanden

Tijdens de interviews en de dialoog zijn de deelnemers gevraagd naar oplossingen voor de door hen genoemde knelpunten. Nagenoeg alle oplossingsrichtingen staan ook in de Regio Deal. Voorbeelden daarvan zijn investeringen in onderwijs, huisvesting, bedrijventerreinen, voorzieningen, verduurzaming, infrastructuur en de kwaliteit en diversiteit van het toeristische aanbod. De Regio Deal is daarom, zoals gezegd, een kans voor ondernemers om op die elementen aansluiting te zoeken. Het is belangrijk dat dit niet versnipperd gebeurt, maar verenigd, met een gezamenlijk geluid. Daarvoor is meer samenwerking tussen ondernemers nodig.

De ideale volgorde van de opgaven is 1) het opzetten van een officiële samenwerking tussen de verenigde ondernemers en het Samenwerkingsverband Waddeneilanden, 2) het in kaart brengen van de gezamenlijke en afzonderlijke behoeften van ondernemers en 3) het verbinden van ondernemers aan de Regio Deal. De Regio Deal is echter al gestart en loopt vier jaar. Om geen tijd te verliezen is het belangrijk om snel de verbinding te leggen, maar parallel ook te werken aan de andere twee opgaven.

Opgave 1: verbind ondernemers aan de Regio Deal

Zoals gezegd komen veel behoeften van ondernemers voor het oplossen van hun knelpunten overeen met de actielijnen van de Regio Deal en heeft een deel van de projecten binnen deze actielijnen nog invulling. Dit vraagt om een inventarisatie. Onderstaand overzicht vat per programmalijn een aantal doelstellingen en projecten samen die passen bij de knelpunten die ondernemers ervaren, die daar mogelijk oplossingen voor bieden en waar ondernemers een rol in kunnen spelen.

Het overzicht is geen complete match van de knelpunten die ondernemers ervaren en de projecten van de Regio Deal. Het zijn aanknopingspunten waarbinnen ondernemers en de Stuurgroep elkaar kunnen vinden. Dat kan op pragmatische en projectmatige wijze. Zet per programmalijn (of onderwerp daarbinnen) de juiste mensen van de juiste partijen bij elkaar, maak de behoeften van de ondernemers kenbaar en ga samen na hoe daar vanuit de Regio Deal een oplossing voor kan worden gevonden.

Goed wonen & leven

- Instrumenten om woningen **betaalbaar en beschikbaar** te houden
- Initiatieven voor de opvang van tijdelijk personeel tijdens **piekhuisvesting**
- Realiseren van **75 tot 200 betaalbare woningen** met hulp van de versnellingsgelden

Toekomstbestendig ondernemen & ontwikkelen

- Pilot en uitrol **creatieve broedplaatsen** voor economische vernieuwing en verbreding
- Onderzoek naar **toekomstbestendige bedrijventerreinen** in relatie tot de omgeving
- Initiatieven voor **zorg-, transport-, bouw-, installatie- en groenopleidingen**
- Versterking **samenwerking triple-helix** volgens 'Waddencampus'-aanpak

Optimaal bereikbaar & verbonden

- Potentie van inzet **bruine vloot** voor overtocht tijdens pieken

Duurzame energie

- Werken aan een **toekomstbestendig en slim energiesysteem** op ieder eiland
- Betere **samenwerking tussen eilanden** op het gebied van verduurzaming
- Meer samenwerking tussen de eilanden in de vorm van een **duurzame ondernemerskring**

Circulaire economie

- In kaart brengen van **materiaalstromen** van ondernemers
- Stimuleren van **circulaire startups**
- **Hergebruik van bouwmaterialen** in de nieuwbouw

Opgave 2: ga snel aan de slag met de basis

Tijdens de dialoog is een groep ondernemers gevraagd naar de belangrijkste opgaven voor een toekomstbestendige economie en wat daarvoor nodig is. Tien van de deelnemers zijn ondernemers op een van de eilanden. Dat kan een goede indruk geven, maar het zijn er te weinig om een compleet en representatief beeld te vormen. Daarnaast was tijdens een dialoog onvoldoende tijd beschikbaar om hier grondig over na te denken. Het eerste wat in hen opkomt, geeft een eerste indruk, maar is ook op het niveau van de individuele deelnemer niet volledig.

Om de gesprekken met de Stuurgroep van de Regio Deal goed voorbereid te voeren, is het belangrijk om hier een duidelijk, compleet en eensgezind overzicht van te hebben. Wat zijn per thema, per eiland, per seizoen en per branche de belangrijkste behoeften van ondernemers? Waar liggen de raakvlakken tussen de eilanden, de thema's en de branches? Waar zijn al oplossingen geïmplementeerd die kunnen worden gekopieerd?

Dit is niet alleen belangrijk voor de communicatie met de Stuurgroep. De Regio Deal kan niet in alle behoeften voorzien en heeft een beperkte looptijd. Een overzicht van de behoeften van ondernemers is breder dan de scope van de Regio Deal en helpt daarom ook in de samenwerking met partijen buiten de Regio Deal om, parallel of in een latere fase.

In elk geval geven de ondernemers twee krachtige signalen:

- Ga snel aan de slag met concrete projecten. Het risico bestaat dat tijd en geld verloren gaan aan processen en bureaucratie, terwijl een aantal grote uitdagingen voor zowel de economie als de leefbaarheid op de eilanden duidelijk en acuut is.
- Los van een compleet overzicht van behoeften weten de ondernemers een ding zeker: de basis moet op orde zijn. Als er geen personeel beschikbaar is, bedrijven niet kunnen worden aangesloten op het elektriciteitsnet en hun klanten de eilanden niet of moeilijk kunnen bereiken, staat hun bestaanszekerheid op de tocht en hebben verbeteringen op andere onderwerpen geen zin. De ondernemers geven daarom nadrukkelijk prioriteit aan verbeteringen op het gebied van huisvesting, onderwijs, voorzieningen, de veerverbindingen en elektriciteit.

Opgave 3: bekrachtig de economische samenwerking

Voor een goede samenwerking tussen de Stuurgroep van de Regio Deal en de ondernemers op de eilanden - en daarmee voor een grotere kans van slagen - is een gezamenlijk geluid essentieel. Vanuit de Regio Deal is € 4 miljoen gereserveerd voor het versterken van de organisatie om de uitvoering van de Regio Deal goed te laten verlopen. Die versterking hebben de ondernemers ook nodig, waardoor de samenwerking tussen hen verbetert.

Er is op elk eiland een kleine groep ondernemers die energie steekt in de problematiek en daar andere ondernemers voor opzoekt. Er is echter een veel grotere groep van vooral kleine bedrijven die daar vanwege de dagelijkse sores van het ondernemerschap nauwelijks tijd voor heeft. Op een bepaald moment en in bepaalde mate zullen echter meer ondernemers moeten worden betrokken. Ten eerste omdat ook zij belang hebben bij oplossingen en hun inbreng daarbij waardevol is. Ten tweede omdat daarmee duidelijk wordt dat de behoeften van ondernemers breed gedragen zijn.

Een eenduidig geluid wil niet zeggen dat de behoeften van alle ondernemers hetzelfde zijn. Er zijn overeenkomsten, maar ook verschillen tussen de eilanden en de branches. Het is echter wel belangrijk om hier vanuit gezamenlijkheid over te communiceren, zodat niet uit verschillende hoeken conflicterende behoeften klinken. Dat ondermijnt de kans op oplossingen.

Om de economische samenwerking op en tussen de eilanden meer gewicht en daadkracht te geven, helpt het om deze te bekrachtigen met een officiële organisatie. Een [economic board](#) klinkt daarvoor aan de zware kant, maar is in lichtere vorm ook in kleinere regio's succesvol. Met vertegenwoordiging van ondernemers, overheden en maatschappelijke organisaties kunnen van daaruit de juiste partners worden gezocht voor projectmatige samenwerking. Bijvoorbeeld langs (een deel van) de programma- of actielijnen van de Regio Deal. Zo wordt het vanuit een centrale organisatie gemakkelijker om van elkaar te leren en kunnen gezamenlijke problemen ook samen worden aangepakt. Bovendien duurt de Regio Deal maar vier jaar en ga je een dergelijke samenwerking aan voor de lange termijn.

Bijlagen

Bijlage 1: geïnterviewden

1. Erik Houter - Hotel Zeezicht
2. Alexander Kiewiet - ondernemer Ameland
3. Isabel Mosk - strateeg toerisme
4. Marijn Oud - Samenwerkingsverband Waddeneilanden
5. Dirk Spoor - Rederij Doeksen
6. Riemert Tjittes - TOV

Bijlage 2: dialoogdeelnemers

1. Meint Boonstra - TOV
2. Koen Bouwman - ondernemer Schiermonnikoog, raadslid Schiermonnikoog
3. Gunda Brunotte - OPA
4. Ate Dijkstra - ondernemer, bestuurslid SOV
5. Jort Haan - ondernemer Terschelling, bestuurslid TOV
6. Stien Jasper - Samenwerkingsverband Waddeneilanden
7. Josephine van Kempen – Coöperatieve Rabobank
8. René Kiewiet - gemeente Ameland
9. Sjors Kiewiet - ondernemer Ameland
10. Britta Kooiker - zorgcentrum Ameland
11. Rob Lijzenga – Coöperatieve Rabobank
12. Louise Molenaar - ondernemer Ameland
13. Rimmelt Mulder - SOV
14. Simon Nater – ondernemer Schiermonnikoog
15. Lianne van Randen - gemeente Vlieland
16. Johan Tijssen - ondernemer Terschelling
17. Marieke Zeelen - ondernemer Terschelling, bestuurslid TOV

Colofon

RaboResearch

Nederland

<https://www.rabobank.nl/kennis>

Auteur

Rogier Aalders, regionaal econoom RaboResearch

Contact RaboResearch

Rogier Aalders (rogier.aalders@rabobank.nl)

Contact coöperatieve Rabobank

Josephine van Kempen (josephine.van.kempen@rabobank.nl)

Carlo Ezinga (carlo.ezinga@rabobank.nl)

Contact ondernemersverenigingen

Hennie Huisman, TOP (dossiers@top-texel.nl)

Erwin Soolsma, OVW (erwin@ovvlieland.nl)

Meint Boonstra, TOV (meint.boonstra@gmail.com)

Gunda Brunotte, OPA (gunda@waddenreisburo.nl)

Remmelt Mulder, SOV (remmeltmulder@gmail.com)

© 2024 – All rights reserved

Disclaimer: <https://economie.rabobank.com/disclaimer>